

از خزانه‌ی جاوید

پنجمبر (ص) - مارال - شیخ صنعان

سه اثر از آثار ماندگار شاعر مشهور و متفکر بزرگ آذربایجان

حسین جاوید

ترجمه: اکبر حمیدی علیدار

سرشناسه: جاوید، حسین. ۱۸۸۲ م
عنوان و نام پدید آورنده: از خزانه‌ی جاوید: پیغمبر (ص)، مارال، شیخ صنعان / حسین جاوید؛
مترجم: اکبر حمیدی علیار.

مشخصات نشر: قم: آوای منجی، ۱۳۹۵

مشخصات ظاهری: ۳۷۸ ص

شابک: ۲۰۰۰۰۰ ریال ۲-۰۱۷-۴۲۰-۶۰۰-۹۷۸ ISBN

وضعیت فهرست نویسی:

موضوع: نمایشنامه منظوم ترکی آذربایجانی -- قرن ۲۰ م. -- ترجمه شده به فارسی

موضوع: Verse drama, Azerbaijani – 20th century – Translation into persian

موضوع: نمایشنامه منظوم فارسی -- قرن ۱۴ -- ترجمه شده از ترکی آذربایجانی

موضوع: Verse drama, Persian – 20th century – Translations from Azerbaijani

شناسه افزوده: حمیدی علیار، اکبر، ۱۳۵۲، مترجم

رده بنده‌ی کنگره: ۱۳۹۵/۱۷۰۱/ج/۳۱۴ PL

رده بنده‌ی دیویی: ۸۹۰/۳۶۱۲

شماره کتابشناسی ملی: ۴۲۰۰۱۰۳

نام کتاب: از خزانه‌ی جاوید: پیغمبر (ص)، مارال، شیخ صنعان

مؤلف: حسین جاوید

مترجم: اکبر حمیدی علیار

ناشر: آوای منجی

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

چاپخانه: زمزم

قیمت: ۲۰۰۰۰ تومان

نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۵

شابک: ۲-۰۱۷-۴۲۰-۶۰۰-۹۷۸

کلیه حقوق این کتاب برای مترجم می‌باشد.

دفترقم: خیابان معلم - ۱۰ متری معلم - کوچه ۵ (شهید فلسفی) پلاک ۴

همراه: ۰۹۱۲۶۵۱۸۰۳۶ - ۰۹۱۲۳۹۰۸۴۷۵

تلفن: ۳۷۸۳۶۹۱۳ - ۳۷۷۴۸۳۷۰ - ۰۲۵

www.mobineandishe.com

www.mobineandishe.ir

فهرست

مقدمه‌ی مترجم ۵

مقدمه دکتر سونا ولی‌یوا ۱۷

پیغمبر (ص):

بعثت ۲۱

دعوت ۲۹

هجرت ۶۶

نصرت ۱۰۴

مارال:

پرده اول ۱۴۷

پرده دوم ۱۷۰

پرده سوم ۱۸۳

پرده چهارم ۱۹۹

شیخ صنعان:

اشخاص ۲۱۹

پرده اول

صحنه اول ۲۲۱

صحنه دوم ۲۴۵

پرده دوم

۲۶۵ صحنه اول

۲۷۸ صحنه دوم

پرده سوم

۲۹۹ صحنه اول

۳۱۷ صحنه دوم

پرده چهارم

۳۳۵ صحنه اول

۳۴۹ صحنه دوم

۳۶۳ ضمیمه

۳۷۵ مقدمه دکتر ولی‌یوا به زبان اصلی (ترکی)

مقدمه‌ی مترجم

۱- درباره ترجمه و نشر

بدون شک، همواره در طول تاریخ متفکران و روشنفکران مسلمان، صرفنظر از اینکه در چه شرایط و جامعه‌ای زندگی می‌کرده‌اند، نقش مهمی در بیداری مردم زمان خویش داشته‌اند. حسین جاوید نیز از جمله صاحب‌قلم‌های صاحب اندیشه مسلمان بود که در اوج استبداد کمونیستی حاکم بر شوروی سابق و علی‌الخصوص بر قفقاز و حتی کشورهای همسایه مسلمان، با تکیه بر آموزه‌های دینی در روشنگری مردم و احیای ارزش‌های ملی و مذهبی کوشش و از خودگذشتگی به خرج داده است؛ با عنایت به این مسئله این اختیار محدود پنج سال قبل بر آن شدم تا آثار این اندیشمند مسلمان را در حد وسیع ادبی خود به زبان فارسی ترجمه و به خوانندگان گرامی تقدیم نمایم. در این راستا کتاب منظومه‌ی بیغمبر(ص) همراه با متن ترکی آن در سال ۱۳۹۲ و کتاب نمایشنامه شیخ صنعان همراه با متن ترکی آن در سال ۱۳۹۴ منتشر و در اختیار دانشمندان و ادب‌دوستان قرار گرفت و خوشبختانه همانطور که انتظار می‌رفت با استقبال خوبی مواجه شد. در کتاب حاضر فقط ترجمه فارسی دو کتاب فوق‌الذکر بعلاوه ترجمه یک اثر فاخر دیگر حسین جاوید به نام «مارال» که منعکس‌کننده محرومیت زنان از حقوق اولیه خود در اوایل سده بیستم و به نوعی ارائه طریق و نشاندهنده راه حل مسئله که همانا اعطای حق انتخاب فردی و اجتماعی به زنان بوده است، می‌باشد در یک مجموعه برای خوانندگان و محققین محترم تقدیم می‌گردد.

امید است تا بتوانیم با ترجمه دیگر آثار حسین جاوید به زبان فارسی گامی در راستای ارائه خدمات فرهنگی به خوانندگان غیر ترک زبان کشور اسلامی‌مان و همچنین شناساندن این چهره برجسته جهان اسلام در ایران عزیزمان برداشته باشیم.

از خزانی جاوید

همچنین به نظر حقیر، شایسته است با ترجمه آثار این مرد بزرگ به زبان‌های عربی و انگلیسی و غیره عموم مسلمانان دنیا و مردم جوامع غربی از وجود چنین درّ گرانبهایی آگاه شده و افکار منور وی را چراغ راه زندگی خویش قرار دهند. نیز جا دارد دست-اندرکاران هنر تصویر کشورهای اسلامی و بویژه کشور عزیزمان ایران نسبت به تولید محصولات سینمایی و تلویزیونی از این آثار که بالغ بر ۱۸ نمایشنامه است، اقدام نمایند.

در همین فرصت از کلیه عزیزانی که ما را در نشر این آثار یاری نمودند تقدیر صمیمانه می‌نمایم.

۲- آشنایی با حسین جاوید

زندگی‌نامه‌ی مختصر: حسین راثی زاده مشهور به حسین جاوید در ۲۴ اکتبر ۱۸۸۲ در نخجوان در یک خانواده روحانی پا به عرصه گیتی نهاد. پدرش «ملا عبدالله» از واعظان و روضه خوانان مشهور آنجا و اهل روستای شاه‌تختی بود. حسین جاوید تحصیلات ابتدایی را در مکتب‌خانه و زبان عربی و فارسی را از برادر بزرگش شیخ محمد آموخت. در سال ۱۸۹۴، با دایر شدن مدرسه نرین، "مکتب تربیه" توسط ادیب دانشمند میرزا محمدتقی صدقی، به این مدرسه رفته از نخستین دانش‌آموزان این مدرسه محسوب شد که در آن، ضمن تدریس علوم و فنون جدید، زبانهای روسی و ترکی آذربایجانی و فارسی نیز آموزش داده می‌شد و در اندک مدتی، یکی از کانونهای تربیتی و فرهنگی مسلمانان روسیه گردید. در همین زمان بود که سرودن اشعارش را با تخلص گلچین آغاز کرد، بعد از پایان دوره متوسطه در مکتب فوق، جهت ادامه تحصیل و طبابت چشمانش به تبریز رفت و از سال ۱۸۹۹ تا ۱۹۰۴ در مدرسه دینی طالیه تبریز به علم آموزی و تکمیل ادبیات و زبان فارسی و عربی، تاریخ و معارف دینی و فلسفی پرداخت. جاوید در مدت اقامتش در تبریز، علاوه بر تحصیل و مطالعه، به فرش و گلیم فروشی در تبریز و ارومیه نیز اشتغال داشت که تا ۱۹۰۴ ادامه پیدا

کرد. همچنین او در تبریز با شخصیت‌های فرهنگی و اجتماعی بزرگ آن زمان همچون شیخ محمد خیابانی و حاج محمد نخجوانی نیز دیدارها و روابطی داشته است. به احتمال زیاد با شاعران تبریز از جمله « حاج رضا صراف » و محیط ادبی تبریز نیز مرتبط بوده است. در همین دوره مقالات و اشعارش برای نخستین بار در روزنامه شرق روس در تفلیس به چاپ رسید. از جمله شعری که به مناسبت درگذشت معلمش صدقی، در دسامبر ۱۹۰۳ سروده بود.

جاوید در زمان اقامتش در تبریز تحت تأثیر ادبیات دیوانی اشعارش را به زبان فارسی سرود. وی بعد از گذشت مدت کوتاهی احساس نمود که با ادبیات دیوانی در قرن بیستم هیچ مبنایی حاصل نخواهد کرد، بدینگونه او سرودن شعر معاصر را به زبان ترکی شروع کرد. در موضوع و هم در قالب و فرم تازگی داشت. وی به خاطر علاقه به یادگیری علوم نو، در سال ۱۹۰۵ راهی استانبول گشت ولی پس از مدت کوتاهی به نخجوان برنشته و یک شرکت راهسازی در ولایت کاختای گرجستان به عنوان منشی به کار پرداخت. مجدانه به یاری همان شرکت برای معالجه چشمانش در اوایل ۱۹۰۶ به عثمانی عزیمت کرد و اقامتش در استانبول بیش از سه سال طول کشید. او در این مدت — که مقابله با اعلان حریت (۱۹۰۸) و به قدرت رسیدن حزب اتحاد و ترقی بود — فرصت یافت تا با محیط اجتماعی و محافل ادبی استانبول که از استبداد سلطان عبدالحمید و تحولات و کشمکش‌ها رها شده بود و شاعران، نویسندگان و روزنامه‌نگاران آشنا شده جذب آن منطقه گردد و در عین حال به عنوان مستمع آزاد در کلاسهای درس شعبه ادبیات دارالفنون استانبول حضور یابد. جاوید در آن میان بیش از همه استادان، تحت تأثیر رضا توفیق^۱، شاعر و اندیشمند ترک که از اوزان هجایی در برابر اوزان عروضی دفاع می‌کرد، قرار گرفت و از وی فلسفه و ادبیات نیز آموخت، همچنین با اندیشه‌های شاعرانی چون عبدالحق حامد ترخان^۲، توفیق فکرت^۳، محمدامین یورداقول^۴ آشنا شد. تأثیر شاعران ترک بر اشعار

۱ - رضا توفیق بولوکباشی (۱۸۶۹-۱۹۴۹) شاعر، ادیب و فیلسوف مشهور ترکیه

۲ - عبدالحق حامد ترخان (۱۸۵۱-۱۹۳۷) از بزرگترین شاعران ترکیه مشهور به شاعر اعظم.

۳ - توفیق فکرت (۱۸۶۷-۱۹۱۵) شاعر نوآور و ضد استبداد ترکیه.

از خانلری جاوید

آن دوره جاوید محسوس است و تأثیر زبان ترکی استانبولی بر زبان آثار او طوری بوده که او بین زبانهای ترکی آذربایجانی و ترکی عثمانی فرقی نمی‌گذاشته است و در آثارش از توانمندی‌های هر دو شاخه بهره‌مند گردیده است، در واقع جاوید بین دو شیوه گویش ترکی ترکیه و ترکی آذربایجان پلی آفرید و فاصله این دو گویش را کم کرد. در بحث از تأثیر محیط ترکیه بر خلاقیت ادبی و هنری جاوید، گفته‌اند که جاوید عناصر فرهنگ اروپایی را نه از طریق روسیه، بلکه از طریق عثمانی اخذ کرده و بر خلاف اکثر رنسانس‌گران قفقاز، از تأثیرات اندیشه و ادب روسی برکنار بوده است.

جاوید در دوره اقامتش در استانبول به سرودن شعر ادامه داد. او علاوه بر گلچین، عارف و سالک نیز تخلص می‌نمود و سروده‌های خود را در روزنامه ارشاد و مجله فیوضات باکو به چاپ می‌رساند. وی که دلی آکنده از عشق به میهن داشت بلافاصله بعد از تحصیلاتش در اوان سال ۱۹۰۰ به زادگاهش بازگشت و اشعارش را در مجله صراط المستقیم (چاپ استانبول) و تخلص جاوید منتشر کرد که همین تخلص را بعدها حفظ کرد و با آن معروف شد.

جاوید بعد از مدتی راهی تفلیس گشته در مدرسه آذربایجانی این شهر به معلمی پرداخت، معلمی را تا سال ۱۹۱۷ در تفلیس، گنجینه باکو با تدریس تئاتر حرفه‌ای و زبان و ادبیات ترکی ادامه داد، در سال ۱۹۱۸ که در باکو بود شاهد قتل عام مسلمانان توسط ارامنه شد و با ورود به این عرصه، زندگی شخصی‌اش دچار مخاطره جدی شد ولی بطور معجزه‌آسا نجات پیدا کرد و از ارتش متحد نجات‌بخش ترکیه-آذربایجان استقبال و حمایت نمود.

در سال ۱۹۱۹ در نخجوان ازدواج نمود و دوباره به باکو بازگشت، بازگشت جاوید به باکو مقارن بود با حاکمیت حزب مساوات. وی اگرچه پیش از به قدرت رسیدن آن حزب، با آچیق سوز (سخن صریح)، با تشکیلات آن حزب همکاری داشت ولی به گفته خود در این دوره دست از نوشتن برداشت و حتی در پاسخ مقامات دولت مساوات که از وی خواسته بودند سرودی برای حکومت بسراید، گفت که نمی‌تواند

۴ - محمد امین یورداقول (۱۸۶۹-۱۹۴۴) شاعر ملی‌گرا و از دوستان و ارادتمندان سید جمال‌الدین اسدآبادی.

مطلب سفارشی بنویسد. از این زمان زندگی وی در باکو سپری شد و به عنوان مدرس در دارالمعلمین باکو (دانشسرای تربیت معلم) مشغول گردید، این فعالیت وی تا زمان دستگیری اش در سال ۱۹۳۷ ادامه داشت.

در زمان اشغال آذربایجان توسط بلشویکها در سال ۱۹۲۰، جاوید صاحب اسلوب و روش ادبی مخصوص به خود شده بود و او کسی نبود که براحتی از اعتقادات و یافته‌های درونی و عقلانی خودش دست بردارد و رویگردان شود، آثار منتشر شده‌اش تا این زمان، از جمله «آنا»، «مارال»، «شیخ صنعان»، «شیدا»، «اوچوروم» و امثال اینها، همچنین اشعار آتشین و اندیشمندانه‌اش او را برای ادب‌دوستان و هویت‌طلبان آذربایجان بعنوان شاعر ملی پرور و ملی شناسانده بود، جاوید که آزادی هنرمند در انتخاب موضوع را بالاتر از هر چیزی می دانست از روز نخست با بلشویکها که می‌خواستند ادبیات را تحت کنترل خود درآورده و آن را در خدمت ایدئولوژی خویش قرار دهند، ساز مخالف زد و این خاسته‌های بلشویکهای صاحب قدرت با مقاومت جدی جاوید روبرو شد و آنها و وابستگانش از حدود ۱۹۲۱ انتقاد از جاوید را، به اتهام نویسندگی بورژوا و دارنده مواضع ایده‌آلیستی و رمانتیستی، آغاز کردند. این انتقادهای در سالهای بعد به ممیزی آثار او و جلوگیری از انتشار و نمایش آنها منجر شد.

او قبل از ۱۹۲۰ هم در موضوعات دلخواه خودش می‌نوشت، اثر حاضر (پیغمبر)، «توپال تیمور» و آثاری از این قبیل همچون «آتیلا» و «چنگ خان»، او را بعنوان شاعری متفکر، اندیشمندی معتقد نشان داد که می‌خواهد تاریخ با عظمت ملت خویش را به ملتی که از گذشته خویش دور نگه داشته شده است بازگو نماید. در سال ۱۹۲۶ برای مداوای چشمانش به مدت هفت ماه در برلین بسر برد که این سفر اروپا نیز باعث خلق آثار جدید وی گردید و با اشعار حماسی- سیاسی دل‌نگرانیهای روشنفکران را انعکاس داد. وی در فعالیتهای اجتماعی، از جمله در «محرر لر و ادیب لر جمعیتی» (جمعیت نویسندگان و ادبا)، «آذربایجان یازیچیلار اتفاقی» (اتحادیه نویسندگان آذربایجان)، «آذربایجان ادیب لر و شاعر لر درنه‌یی» (انجمن ادبا و شعرای

جاوید

از خزانی

آذربایجان) و «معلم‌ر اتفاقی» (اتحادیه معلمان) شرکت می‌کرد و معمولاً به عضویت هیئت اداری، کمیسیون‌ها و کمیته‌های آنها انتخاب می‌شد.

در سال ۱۹۳۷ همزمان با شروع تسویه حساب‌های استالین و سرکوب فرزندان لایق آذربایجان توسط رژیم خونخوار وقت، جاوید در میان نخستین دستگیرشدگان بود. به خاطر سابقه حضور در ایران و ترکیه او را به عنوان جاسوس ترک، پان‌ترکیزم، پان‌تورانیسم، پان‌اسلامیسم، عضو و حامی حزب مساوات و ضدانقلاب متهم کردند، با تحمل تمام شکنجه‌های دستگاه قضایی شوروی، او اتهامات وارده را نپذیرفت و نام هیچ کسی را برای بازجویانی که انسانها را به دست یکدیگر به کشتن می‌دادند نداد. شایر بی‌گناه را به ۸ سال جزای حبس محکوم کردند و در سال ۱۹۳۸ برای تحمل مجازاتش از این سر شوروی پهنار به آن سرش، سرزمینی خوفناک در سیبری یعنی ماقادان تبعید کردند، اینجا از قبل هم مجازاتخانه روسیه بود. سرمای ۵۰ درجه زیر صفر، سستی ارتباط با جهان بیرون، یخ و جنگلهای تایگا، بازگشت دوباره را برای کسانی که به اینجا آمده می‌شدند ناممکن می‌ساخت. جاوید در سال ۱۹۴۰ از ماقادان به اردوگاه دیگر شوروی «ایرکوتسک» منتقل شد، شاعر بیچاره، این روح حساس و ظریف، در میان مجازات‌های حبس ابد خویش را در جهنم می‌دید. نامه‌هایی که معجزه‌آسا از ایرکوتسک می‌رسید وضعیت شاعر و بازداشتگاهها را نشان می‌داد، اما بعد از مدتی دیگر خبری نیامد. او در ۱۹۴۱ دسامبر در بیمارستان بازداشتگاه روستای «شئوچنکو» منطقه «تایشن» ولایت ایرکوتسک وفات نموده و در قبرستان محکومین همان روستا در قبری بدون نام و نشان دفن شده بود، سالیان دراز در آذربایجان هیچ اطلاعاتی در مورد سالهای آخر عمر جاوید در دست نبود، در تاریخ ادبیات و کتابها وفات وی را ۱۹۴۴ نوشته بودند تا اینکه در سال ۱۹۸۱ در آستانه مراسم صدمین سالگرد تولد شاعر، اطلاعاتی که از آرشیو سازمان امنیت شوروی (ک.گ.ب) بدست آمد منجر به کشف زمان و مکان وفات جاوید گردید. مراسم، با شکوه هرچه تمامتر برگزار گردید و خانه-موزه‌ی جاوید در زادگاهش شهر نخجوان افتتاح گردید و بدنال آن در سال ۱۹۸۲ باقی مانده جنازه شاعر

همیشه جاوید بعد از ۴۰ سال از ایرکوتسک به آغوش وطن برگردانده شد و با جلال و عظمت در نخجوان در جوار خانه‌اش در باغ جاوید مدفون گردید و مقبره‌ی باشکوهی برایش بنا گردید.

میراث ادبی شاعر: اولین نمایشنامه‌اش را در سال ۱۹۱۰ تحت عنوان «آنا»

(مادر) نوشت و اولین کتاب شعر او در سال ۱۹۱۳ بنام "کنچمیش گونلر" (ایام گذشته) منتشر گردید، حسین جاوید از متفکرین و عالمتربین ادیبان، نمایشنامه‌نویسان و شاعران آذربایجان بود که اولین مؤلف نمایشهای منظوم در ادبیات آذربایجان بشمار می‌آید. انسان و مشکلات تأمل برانگیز پیش روی انسان جایگاه خاصی در آفرینش سری حسین جاوید دارد، او همواره در آثارش با موانع ارتجاعی که از دانش آموختگی و به‌دست آمدن مردم جلوگیری می‌نمودند مقابله می‌نمود و نوای صلح، برابری، حقوق زنان و دوستی بیر ملتها را سر می‌داد، وی با نوشتن نمایشنامه‌های "آنا" (مادر)، "پیغمبر"، "نوپال تیمور" (تیمور لنگ) و "خیام" و همچنین با سرودن منظومه‌های "مارال"، "سیاوش" و "آذر" اندیشه‌های خود را نسبت به فجایع و وقایع تاریخی بیان نموده است، از میان بیش از ۲۰ نمایشنامه وی آثار "شیخ صنعان" و "ابلیس" وی از شاهکارهای ادبی وی به حساب می‌آیند. در اشعاری که تا جنگ جهانی اول می‌سرود عشق جایگاه مهمی دارد. «محبت هر یگانه دین» (یگانه آیین، محبت می‌باشد)، ولی بعد از آن گمشده خویش را بیشتر در لابلای تاریخ جستجو می‌کرد، او با ننشستن در قطار بلشویک باعث رنجش سال روسیه شده بود، از سال ۱۹۲۰ به بعد در تنگنا قرار گرفت و آثارش زیر ذره‌بین قرار گرفت ولی با این وجود از بازگو کردن عقاید والای انسانی و اسلامی‌اش نهراسید.

جاوید از بنیانگذاران رومانتیزم پیشرفته ادبیات آذربایجان می‌باشد، آثار او هم از نظر محتوا و هم قالب وزین می‌باشد او بیشتر به عنوان نمایشنامه‌نویس شناخته شده بود و از نظر پرداختن به موضوعات تاریخی و فلسفی و زندگی و خانواده و قالبهای جدید در نمایشنامه آذربایجان مرحله جدیدی را آفرید و در آفرینش و

پیشبرد فرهنگ تئاتر نیز تأثیر بسزایی گذاشت. در آثار نمایشی وی مشکلات و معضلات بزرگ مدنی، اجتماعی و سیاسی بشریت آن زمان منعکس گشته بود. او در سال ۱۹۱۸ با نوشتن ابلیس برای "وحشی‌های بافرهنگ قرن بیستم" همان گرگهای انسان‌صفت و قوای مرتجع و سیاستهای اشغالگرانه‌شان لعنت فرستاد.

مشاهده وضع اسارت‌بار مردم ایران تحت سلطه رژیم شاهنشاهی و محرومیت آنان از ابتدایی‌ترین حقوق انسانی، شاعر انسان‌دوست را در اندیشه فرو می‌برد که باعث خلق آثار نمایشنامه «تغلی ساز» و منظومه «کور نی‌زن» در سال ۱۹۳۰ محصول این اندیشه می‌باشد.

در دوران نخستین اقتدار حکومت مرکزی اتحاد شوروی جاوید نوشتن در مورد موفقیت‌های سوسیالیسم را بر خود روا ندید و از مدح استالین و سروران آذربایجان بطور قاطعانه خود را بدور نگه داشت و به همین سبب این شخصیت متین به سبیری تبعید شد.

جاوید هرچند به بهای عمرش - احکام ناب‌تری خود را نفروخت و بر تعداد انبوه ابیات مدح‌آمیز روزمره آنروز بیتی نیفزود، او شاعر زیبایی و محبت زاده شده بود همانطور هم ماند.

انتشار آثار : همانطور که اشاره شد انتشار آثار حسین جاوید از سال ۱۹۱۳ شروع گردید و بعد از درگذشت وی نیز ادامه پیدا نمود و نکته حائز اهمیت اینکه بنا به نوشته دخترش، توران جاوید، تحقیر جاوید، خانواده‌اش و آثارش که از ۱۹۲۰ شروع شده بود تا زمان تبرئه وی در سال ۱۹۵۶ توسط خفاشان کور ادامه پیدا کرد ولی بعد از این (از سال ۱۹۵۸) انتشار این آثار زیر نظر وی صورت گرفته است، با این حال، سفارش پدرش در مورد آثارش که در پایان اغلب دست‌نوشته‌های خود نوشته است : " در املایباید دخل و تصرف شود"، هیچوقت بطور کامل رعایت نشده بود، تا اینکه در آخرین نشر آثار جاوید تحت عنوان "آثار حسین جاوید در پنج جلد" این

۵ - توران جاوید می‌نویسد: برادرم ارطغرل در سال ۱۹۳۹ نوشت : "پدرم آفتابی بود که بلند شد، درخشید و چشم خفاشان را کور کرد، لیکن ابر جلوی او را گرفت."

اتفاق افتاد. توران جاوید تبرئه واقعی آثار پدرش را در نشر این پنج جلدی دانسته اضافه می‌کند که این نشر منهای تراژدی‌های «آتیلا»، «چینگیزخان»، «تئلی ساز»، «شهلا» و «الهام ابلیس» که در سال ۱۹۳۷ از خانه‌شان توسط عمال رژیم شوروی برده و ناپدید شد، کلیات جاوید می‌باشد.

آثار منتشر شده در زمان حیات:

- ۱- «آنا (مادر)»، نمایشنامه، تفلیس، ۱۹۱۳، (نخستین نمایشنامه منظوم تاریخ تئاتر آذربایجان، در ۱۹۱۰ نوشته و در ۱۹۱۳ در تفلیس به چاپ رسیده است)
- ۲- «کنج‌میش گونلر (ایام گذشته)»، تفلیس، ۱۹۱۳ (مجموعه اشعار)
- ۳- «بهار شب‌نملری (شب‌های بهار)»، تفلیس، ۱۹۱۴ (مجموعه اشعار)
- ۴- «مارال»، نمایشنامه، باکو، ۱۹۱۷ (نمایشنامه چهار پرده‌ای منثور که در ۱۹۱۲ نوشته و در ۱۹۱۷ در باکو منتشر شده است)
- ۵- «شیدا»، نمایشنامه، باکو، ۱۹۱۷ (نمایشنامه پنج پرده‌ای منثور، که بر اساس زندگی کارگران چاپخانه در آستانه انقلاب روسیه نوشته شده است. این نمایشنامه در ۱۹۱۷ در باکو چاپ و در ۱۹۱۹ در تاشکند و عشق آباد اجرا شد)
- ۶- «شیخ صنعان»، نمایشنامه، باکو، ۱۹۱۷ و ۱۹۲۶ (نمایشنامه منظوم که در ۱۹۱۴ نوشته شده و در ۱۹۱۷ در باکو به چاپ رسید. غزل «شیخ صنعان توربه‌سی اؤنونده» (در برابر تربت شیخ صنعان) — که جاوید به هنگام اقامت در تفلیس سروده و در مجموعه باهار شب‌نملری درج گردیده حاکی از آن است که وی از همان اوایل نمایشنامه‌نویسی خود به افسانه شیخ صنعان علاقمند شده و روایت منظوم عطار در کتاب «منطق الطیر» و روایتی شفاهی از آن را که در تفلیس بر سر زبانها بوده، اساس کار خود قرار داده است)
- ۷- «ادبیات درملری (دره‌های ادبیات)»، مشترکاً با عبدالله شایق، باکو، ۱۹۱۹
- ۸- «پیغمبر»، نمایشنامه، باکو، ۱۹۲۲-۱۹۲۳ و ۱۹۲۶ (نمایشنامه منظوم چهار پرده‌ای (عناوین پرده‌ها: «بعثت»، «دعوت»، «هجرت» و «نصرت»)، که در ۱۹۲۲-۱۹۲۳ نوشته شد و در همان سال مقدمات اجرایش فراهم آمد، اما از اجرایش

جلوگیری کردند. پیغمبر یک سال بعد، اجازه انتشار یافت و بعدها هم تجدید چاپ شد. این نمایشنامه یکی از بهترین آثار جاوید است.

۹- «اوچوروم (پرتگاه)»، باکو، ۱۹۲۶ (نمایشنامه منظوم چهار پرده‌ای، که در ۱۹۱۷ نوشته، در ۱۹۲۶ منتشر و در ۱۹۲۲ اجرا شده است.)

۱۰- «توپال تیمور (تیمور لنگ)»، نمایشنامه، باکو، ۱۹۲۶ (نمایشنامه پنج پرده‌ای منثور، که در ۱۹۲۵ نوشته شد و سال بعد انتشار یافت و به اجرا درآمد.)

۱۱- «ابلیس» نمایشنامه، باکو، ۱۹۲۷ (نمایشنامه چهار پرده‌ای منظوم که در ۱۹۱۸ نوشته شد، در ۱۹۲۲ منتشر و در ۱۹۲۰ اجرا گردید و نخستین نمایشی بود که در آذربایجان شوروی روی صحنه رفت. مسلم ماقومایف (متوفی ۱۹۳۷) هم بر اساس این اثر نمایشنامه‌ای آوازی برای آن ساخته است.)

۱۲- «کنیاز»: نمایشنامه (برازیک) منظوم، که در ۱۹۲۹ نوشته و سال بعد در باکو اجرا شد. کنیاز را که در بار مبارزات انقلابی و قهرمانش بلشویکی گرجی است، نشانه‌ای از تحول در بینش حامد در باب تاریخ و مناسبات زندگی معاصر دانسته، آن را از نظر معاصر بودن موضوعش گامی مهم در خلافت جاوید به شمار آورده‌اند.

۱۳- «خیام»، نمایشنامه‌ای منظوم که بر اساس زندگی و آثار و افکار عمر خیام نیشابوری، در ۱۹۳۵ سروده شد. این اثر اگرچه در مسابقه بهترین اثر نمایشی، به مناسبت پانزدهمین سالگرد انقلاب اکتبر، برنده جایزه شد، در دوره حیات جاوید به روی صحنه نیامد خیام را از نظر ترقی و توسعه جهان‌بینی و گرایش به واقع‌گرایی، از برجسته‌ترین آثار جاوید دانسته‌اند.

۱۴- «سیاوش»، نمایشنامه، باکو، ۱۹۳۵ (نمایشنامه حزن‌آور تاریخی سروده شده بر اساس شاهنامه، که به مناسبت هزاره فردوسی در ۱۹۳۳ انتشار یافت و سال بعد به روی صحنه برده شد. این نمایشنامه آخرین اثر جاوید بود که در زمان حیات او به اجرا درآمد.)

از خزانه جاوید

۱۵- «انتقام ابلیس»: آخرین نمایشنامه منظوم جاوید بود که آن را چند ماه پیش از بازداشت خود نوشت. در این اثر ضدفاشیستی، بعضی از قهرمانان نمایشنامه حزن‌آور ضدجنگ ابلیس، که هجده سال پیش از آن نوشته شده بود، شرکت دارند.

۱۶- «آفت»: نمایشنامه چهار پرده‌ای خانوادگی، که در ۱۹۲۱ نگارش یافته است. از نظر مضمون و مراعات موازن هنری، آن را نمایشنامه‌ای ضعیف ارزیابی کرده‌اند این نمایشنامه فقط یک یا دو بار به روی صحنه رفته است.

۱۷- «آذر»: منظومه که مشتمل است بر دو هزار مصراع، در فاصله سالهای ۱۹۲۰ تا ۱۹۳۷ سروده شده ناتمام است.

۱۸- «ملی قرائت کتبی»: یک کتاب درسی (کتاب قرائت ملی) در ۱۹۱۹ با همکاری

عبدالله شایق تدوین کرده است
«قیز مکتبینه» (در مدرسه دخترانه) شعر،
«چوبان تورکوسو» (ترانه‌ی چوبان) شعر،

آثار منتشر شده بعد از حیات تا استقلال آذربایجان:

- ۱- «سنچیلیمیش اثرلر» (آثار برگزیده)، باکو، ۱۹۵۸
- ۲- «پیئیس لر» (نمایشنامه‌های منظوم)، باکو، ۱۹۶۳
- ۳- «سنچیلیمیش اثرلر» (آثار برگزیده) در سه جلد، باکو، ۱۹۸۱
- ۴- «سنچیلیمیش اثرلر» (آثار برگزیده) در چهار جلد، باکو، ۱۹۸۱-۱۹۸۴

آثار منتشر شده بعد از استقلال:

«آثار حسین جاوید» در پنج جلد، باکو، انتشارات لیدر، ۲۰۰۵

منابع:

منظومه پیغمبر (ص)، ترجمه اکبر حمیدی علیار، قم ۱۳۹۲، انتشارات آوای منجی
نمایشنامه شیخ صنعان، ترجمه اکبر حمیدی علیار، قم ۱۳۹۴، انتشارات آوای منجی
نمایشنامه تیمور لنگ، ترجمه هورنیه بشیراوا، قم ۱۳۹۳، انتشارات آوای منجی
پیغمبر، ۱۹۲۲-۱۹۲۳، انتشارات کمیساریای معارف خلق آذربایجان

آثار حسین جاوید در چهار جلد، باکو ۱۹۸۴، انتشارات یازیچی
آثار حسین جاوید در پنج جلد، باکو ۲۰۰۵ م، انتشارات لیدر، توران جاوید؛
ایران و عثمانی در آستانه قرن بیستم، تهران ۱۳۸۵ ش، نشر مینا، رحیم رئیس نیا
Mehmet Kayasar KAYA : <http://ar.scribd.com/>

www.ketab.ir

هر که بر آثار خون مانع شود،

برترین ناجی دنیا او بود.

(حسین جاوید)

تصمیم برای نشر آثار «پیغمبر(ص)»، «مارال» و «شیخ صنعان» در یک مجموعه یک ضرورت تاریخی است که تقاضا و نیاز جوامع امروزی به آفرینش‌های ادبی نویسنده و نمایانگر نویس جهانی، حسین جاوید آن را ایجاب می‌کند. جاوید که منادی صلح و انسیت است، ضمن ایجاد وحدت بین مفاهیم ملی و ارزش‌های انسانی، این اصول را با مهارت به خواننده منتقل می‌کند. به همین خاطر، هیچ شکی نیست که کتاب «از خزانگی جاوید» در میان آثار فاخر زبان فارسی تأثیرگذار در ادبیات جهان برای خود جا باز خواهد کرد.

دستیابی به شهرت در میان ده‌ها اثر ادبی موجود در زبان فارسی چندان هم سهل و آسان نیست. از این منظر، تصمیم «پیغمبر(ص)»، «مارال» و «شیخ صنعان» در یک مجموعه به خوانندگان فارسی زبان اگر چه از یک سو تحفه‌ای بی‌بدیل برای ادب‌دوستان فارسی زبان به شمار می‌رود، از سویی هم نمایانگر قدرت ادبیات آذربایجان در قرن بیستم می‌باشد.

ارائه اثر «پیغمبر(ص)» به زبان‌های مختلف دنیا از نظر تبلیغ درست دین مبین اسلام از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. همچنین «شیخ صنعان» مکان نگاه جهانی به نیروی عرفان اسلامی را بوجود می‌آورد. «مارال» هم که برای نخستین بار به زبان فارسی منتشر می‌شود به موضوع حقوق زن که از مسائل و مشکلات به روز جهان معاصر است، می‌پردازد.

موضوع کلیه‌ی آثار حسین جاوید دنیوی است. قهرمانان وی شخصیت‌های تاریخی هستند که بر سیاست جهان تأثیر گذاشته و به آن جهت می‌دهند. جاوید به معنای ابدی و همیشگی است. او بوسیله‌ی آثارش که یکی بهتر از دیگری است، توانسته است ابدی بودن خودش را - معنی اصلی نام خودش را - تأیید نماید. جاوید مسائل و

از خزلی جابوید

مشکلاتی که امروز مراکز علمی جهان را به چالش کشانده است را در نیمه اول قرن بیستم مطرح نموده است و به این علت می‌توان گفت او شخصیتی که از زمان خود جلوتر بود. بنابراین با اطمینان می‌توانم بگویم که کتاب اخیر حسین جابوید نیز که در جمهوری اسلامی ایران منتشر می‌شود با محبت و رغبت بسیار از سوی خوانندگان جابوید دوست فارسی زبان استقبال خواهد شد و آرزوی خواندن دیگر آثار وی به زبان فارسی را در خوانندگان متولد خواهد کرد. علاوه بر این، پیش‌بینی می‌شود در سایه‌ی امکانات برتر چاپ و نشر ایران، این کتاب با بهترین کیفیت میهمان خوانندگان گرامی گردد.

با استفاده از فرصت پیش آمده از شاعر و مترجم تبریزی آقای اکبر حمیدی علیار بعنوان مترجم این آثار، مرسی و ژورنالیست آقای صابر شاه‌تختی بعنوان راهنمای نشر و تمام اشخاص و مسئولینی که یاری نمودند تا این کتاب منتشر شود، صمیمانه تشکر و قدردانی نموده و برایشان آرزوی موفقیت‌های روزافزون می‌نمایم.

دکتر سونا ولی‌یوا

۲۰۱۶/۶/۶ - باکو